

ДА ДНЯ НАРАДЖЭННЯ АЛЕСЯ САЛАЎЯ

ПЕСНІ І СЦЕЖКІ ПАЭТА

Алесь Салавей

Калі пакідае светлую зямлю чалавек, усё жывое, прыроду агортвае смутак, але няма трагічнага ў расстанні з паэтам, бо пялёскі напоўніцу ўлюбёнага сэрца асыпаюцца там, дзе “блакітныя васількі” зораць у “блакіт вачэй”, дзе “нівы, рэкі і сады – усё жывое”, дзе “сяброўка першага кахання” і “гоман срабрыстых крыніц”. Я паміраю і я застаюся. У студзені 1978 г. у далёкім аўстралійскім горадзе Мельбурне не стала не проста чалавека, не проста сына беларускай маці, але і паэта, пясняра чыстага краю радзіннага, ад якога была адарвана ягоная сцежка. Нездарма ў лістах да Ларысы Геніюш Творца прызнаецца, што ўдалечыні ад Роднага бы згасае паэтычны промень, што вершы забываюцца на ягоную душу ды толькі рэха гаючых галасоў са старонак Быкава, Караткевіча, Багдановіча злучае паэтычны свет з высокім, як злучаюць “промні – неба з зямлёй”.

А нараджалася жыццё паэта з Радзімы, але на чужой глебе. У пасёлку Крысава, што каля Койданава, 1 мая 1922 года нарадзіўся хлопчык з незвычайным імем Альфрэд, што ў перакладзе з нямецкага “добры дарадца”. І так сталася, што даручыў Бог ужо пятнаццацігадоваму хлопчыку быць верным радзіннай красе, быць адданым ёй талентам і болям. “Мяне паклікалі да надзірацеляў і далі паперу й пяро нарэшце напісаць сыну. Я пісала спакойна, але ўсё ва мне енчыла з гора...” – так згадвае свой шчымлівы лёс маці Ларысы Геніюш у “Сповідзі” з “прадчуваннем даўгой, можа, вечнай разлукі” з любым сынам Юрачкам, з думкамі аб няшчасным дзіцяці”. Такім жа няшчасным дзіцёнкам стаў у 1937 годзе і Альфрэд Радзюк, бо “супольны смутак сына й Маці, глыбокай болесці зацін”. Ноччу на ягоных вачах былі арыштаваны маці і бацька. І гэта разлука стала вечнай. Але Бог ніколі не пасылае чалавеку непераадольных іспытаў. Таму юны паэт не пакідае любові да вершаў, крочыць ад цемры да святла. Бедны, заўсёды без грошай, але ветлівы, спагадны, шчыры, ён спрабуе

вучыцца ў Менскім педтэхнікуме, працуе на разгрузцы вагонаў, а калі “павісаюць вячорныя змрокі над вулкамі” і робіцца балюча, сумна, стомлена, адзінока, туліць да грудзей томікі вершаў Максіма Багдановіча, Янкі Купалы і сам піша, піша лёгка, як дышае маладая душа і кожным радком моліцца, каб “зірнула сонца ў хату, як агняцвет, як дар вясны”, моліцца за вясну тую, што на Радзіме, дзе “край садоў – палотнаў белых”. А пасля цемра над ім гусцее і бачыць паэт “у снах чарадзейных месяца бліск залаты”...

А калі “слёзы болю не ўсцішаюць”, ідзе Творца не скардзіцца, а жаліцца да ўсёразумеючага сэрца Гайны – прыгожай мінскай ракі. Разаслаўшы рукі на яе плячах-берагах, адчувае сябе вольным, размаўляе “з вышнім Валадаром” і прымае “багаславенне на сэрцы хрэст, цяпло ў душы”. У ваенным 1942 г. упершыню падпісвае Альфрэд свае вершы самабытным, родным, натуральным беларускаму сэрцу псеўданімам Алесь Салавей. І паўстаюць ягоняя беларускія песні пра “зямлю – абсяг вялікіх скарбаў, як золата ўначы, як срэбра ўдзень” на старонках “Беларускай газеты”, “Голаса вёскі”. Той жа шчымлівы лёс даручае Алесю Салаўю новую расстайную сцежку – сцежку ад роднага ў мястэчка Ілля, а затым і ў Рыгу, дзе народзіцца незвычайная паэма “На хуткіх крылах вольнага Пегаса”, і менавіта ў Рызе ягоняя песні набудуць сабе прыгожую “папяровую хатку” – пабачыць святло ў свеце дэбютны зборнік лірыкі з падзагалоўкам “Зборнік лірыкі думкі”. Праз два гады Алесь Салавей назаўсёды разітаецца з Радзімай, назаўсёды пакіне “блакітныя васількі”, якіх ужо нідзе не ўбачаць ягоняя вочы. Трапіць ў Беласток, сустрэнецца з беларускімі Творцамі – Хведарам Ільяшэвічам і Майсеям Сяднёвым, а ў далёкай Празе ягонае сэрца суцяшыць сяброўская, цёплая рука Ларысы Геніюш, з паэткай “родных ніў” і пасля, праз час, доўгі і самотны, будзе светла ліставацца Алесь Салавей.

“Тваіх вачэй блакіт, о квецік мой, о любая, за ўсё сіней блакіт вачэй...”, “сустрэўся зноў з табою ў сне”, “мне помніцца студзеньскі вечар, што ладзілі сябры мае, і першая наша сустрэча, і жвавые вочы твае”, “я пакіну табе сваё сэрца” – на першы погляд, здавалася б, гэтыя цёплыя, кранальныя, нанізаныя на дзіды сэрца, тонкія радкі прысвечаны Зінаідзе Кадняк, якая стала для паэта не проста жонкай, а жанчынай-маці, бо сам ён, як успамінае Зінаіда Кадняк, быў вялікім дзіцем, страшна непадрыхтаваным да жыцця, яму

патрэбна была апека спагаднай рукі побач. “Аднойчы, незадоўга перад ягонай смерцю, я запытала, чаму ён мне не прысвяціў ніводнага верша, хаця пісаў шмат, але не друкаваў. Толькі адзін надрукаваны, ды і там напісаў - Сяднёву. На гэта ён адказаў, што ўсё, што ён напісаў пасля вайны, гэта толькі дзякуючы мне” – чаму ж такі быў адказ паэта, а менавіта таму што яна, Зінаіда Кадняк, адданая муза, была з Алесем Салаўём не толькі ў адным пакоі хаты, але і ў пакоі ягонага сэрца, ціха і годна гадала траіх дзетак, старалася дагаджаць і не трывожыць мужа ў побытавых справах, з якімі ніяк не рыфмаваўся ягоны свет. Дзякуючы ўспамінам адданай музы, даведваемся, як прыгожа любіў Алесь Салавей паэзію, быў

зачарованы яе гукам, мелодыяй, танальнасцю, таму часта чытаў вершы ўголос і свае, і іншых паэтаў, чытаў Пушкіна, Лермантава – ды ўсё па памяці. Бо паэзія была адзіным ягоным дзіцём, родным, бясцэнным. Магчыма, і таму, дзяцей, народжаных жонкай, Алесь Салавей не адорваў багата любоўю і бацькоўскай апекай, дзіўна, але ў яго проста не ставала часу, сіл, бо на руках калыхаў адзіную і найдаражэйшую дачушку – Паэзію.

Ягоная паэзія цёплая і затоеная, светлая і надзейная, у ёй нараджана некранутае, чыстае харавство музыкі слова, што чуе, як “мяккі дзень студзеньскі сыпле і сыпле з нябёсаў сняжынкi”, бачыць Мастак, як у зімовым дні “расцвітаюць, бы ўлетку, пялёсткамі белымі ліпы”, але сумуе па тым, што ніяк не сарвеш “ліпеньскі студзеньскі цвет” “з кволых галінак і на ўспамін аб мінулым аніяк не засушыш”. Гэтыя радкі гармануюць з першым акордам багдановічаўскага “Вянка”: як анатацыя да раздзела “Малюнкi і спеы” паўстае задуменная ісціна паэта: “засушыў я на паперы краскі, свежыя калісьці, думак шчырых і чуцця”.

“Не памрэ толькі той, хто аддаў усе сілы жыцця для народу, хто мінулае ўславiў красой, зазірнуў хто і ў прышлыя дні” – чуваць з вершаванага прысвячэння Максіму Багдановічу, але і самому Алесю Салаўю ў “нябыт шляху няма”, бо жыве ягоная песня – “крыніца радасці і высілкаў вымога”, “у поўнай велічы зямной красы ўзнікае”. Руская паэтэса Вераніка Тушнова некалі напісала: “Человек писал вот эти строки, я не знаю, для кого писал он. Пусть он думал и любил иначе, и в столетьях мы не повстречались... Если я от этих строчек плачу, значит, мне они предназначались”. Таму, дакрануўшыся да паэзіі Алеся Салаўя, а значыць, прагартуўшы ягонае сэрца, у якім “заплакалі сумныя далі, і маркотай дыхнулі палі”, я знаходжу вершы зразумелымі, роднымі і называю іх не іначай, як сябрамі сэрца майго...

Не іначай, як сэрца сябрамі майго
Назваю сагрэтыя песні.
Бо атуляць слязу ад зімовых нягод
У пралескавым сне напрудвесні.

Бо са мною яны – ад надзей да завей,
Ад дзіцячае крыўды да жалю.
Бо мяне разумеюць хутчэй ад людзей,
І ніколі мой сум не каралі.

І ніколі іх вернасць не здраджвала мне
На прыступках, засланых паўзмрокам.
Толькі з песнямі сэрцу святлей, спакайней
Толькі з песняй яно зоркавока.

Ўспамінаецца неба і ціша крыла
Ад апалага промня на струны.
Ты сягоння вяснянкі мне ў сэрца дала,
Запяялі яны светласумна.

Можна плакаць ад іх, можна сэрца гаіць,
Можна цёпла на неба ўзірацца –
І анёла сапраўнай Мары маліць,
Што ёсць сябра – сардэчны дарадца...

Вікторыя СМОЛКА